

7.1 Lietuvos ūkio plėtros sąlygos

1. Perskaitykite tekstą. Dirbkite grupėmis ir užrašykite bent tris išskirtinius Lietuvos ūkio laikotarpius.

Lietuva, išsidėsčiusi Nemuno upės baseine ir turėdama prieigą prie Baltijos jūros, jau LDK laikais sėkmingai prekiaavo su Rytų ir Vakarų Europos šalimis. Iš Lietuvos buvo vežami kailiai, medus, mediena, gintaras, vėliau ir linai. Į Lietuvą gabenti geležies dirbiniai, audiniai, įvairūs papuošalai, prieskoniai. XIV a. pradžioje kunigaikščiai į Lietuvą pradėjo kviesti užsienio kraštų amatininkus. Jų atvykimas labai paspartino amatų vystymąsi, padėjo plėstis to meto miestams: Vilniui, Kaunui, Trakams, Kėdainiams, Merkinėi. XIV–XV a. amatai jau buvo gerokai specializuoti – itin išvystyta įrankių, namų apyvokos daiktų, audinių, drabužių, ginklų, papuošalų gamyba. XV–XVI a. pradėjo kurtis pirmieji cechai. Cechas laikytas teisėtu, kai jo statutą patvirtindavo Lietuvos didysis kunigaikštis. XVI a. pradėta gaminti dailiuosius stiklo dirbinius, plėtota auksakalystė, keramika.

XVII a. antroje pusėje dėl karų sukeltos ūkio suirutės amatai smuko, daugumą prekių Lietuvos ir Lenkijos Valstybės bajorai įveždavo iš užsienio be muitų ir pardavinėjo savo valdose. Po paskutinio Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalijimo didžioji dalis Lietuvos teritorijos (išskyrus Klaipėdos kraštą ir Užnemunę) pateko į Rusijos imperijos sudėtį. Tuo laikotarpiu Lietuva buvo žemdirbių kraštas: iš šalies vežata mediena, linai ir grikliai. Didelę įtaką ūkio plėtrai turėjo geležinkeliai. 1862 m. baigtos tiesti geležinkelio linijos Peterburgas–Varšuva, su atšaka nuo Lentvario per Kauną į Vitebską, ir Romnai (Ukraina)–Liepoja (per Lentvarį, Kaišiadoris ir Šiaulius). Taip Lietuva buvo įtraukta į Europos ir Rusijos ūkinės veiklos sistemą.

1912 m. stambiausiais Lietuvos pramonės centrais tapo Vilnius (maisto), Kaunas (metalo apdirbimo ir mašinų) ir Šiauliai (odos pramonės). 1918 m. Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, susidarė palankios sąlygos jos ūkiui ir kultūrai plėtotis. Didelės reikšmės turėjo lito įvedimas, žemės reforma, suaktyvėjusi užsienio prekyba. Buvo stengiamasi apsaugoti vietinę rinką, tačiau daug dėmesio skirta ir užsienio prekybai, skatintos eksportui gaminančios verslo šakos. Daugiausia eksportuota maisto pramonės, žemdirbystės ir miškų ūkio produkcijos. Stambiausiais tarpukario Lietuvos pramonės centrais tapo Kaunas, Klaipėda, Vilnius.

Daugiausia nuostolių Lietuva patyrė sovietų valdymo metais. Naujoji valdžia ėmė griauti per nepriklausomo Lietuvos gyvavimo dvidešimtmetį sukurtą šalies sistemą. Valstybės nuosavybe paskelbta žemė ir jos gelmės, miškai, vandenys, stambios pramonės, prekybos, transporto įmonės, bankai ir kreditavimo sistema. Buvęs Lietuvos ūkis paverstas Vartotojų kooperatyvų respublikine sąjunga – „Lietkoopsąjunga“. „Lietūkio“ ir „Pienocentro“ kooperatyvai virto organizacijomis žemės ūkio produktams surinkti. Įsteigti tarybiniai ūkiai. Įsivyravo planinė komandinė ekonomikos sistema. Lietuvos pramonė pradėjo veikti pagal Sovietų Sąjungos modelį. Pagaminta produkcija buvo skirta Sovietų Sąjungos reikmėms. Netrukus pramonė tapo svarbiausia ūkio dalimi. Prie statomų gamyklų pradėjo kurtis naujos gyvenvietės – Naujoji Akmenė, Elektrėnai, Mažeikiai, Ignalina. Kai kurios okupacijos metais įsteigtos pramonės įmonės veikia ir dabar: „Achema“, „Lifosa“, „Mažeikių nafta“ (akcininkas – Lenkijos koncernas PKN ORLEN).

7.1 Lietuvos ūkio plėtros sąlygos

Atkūrus nepriklausomybę, Lietuva pradėjo savarankiškai tvarkyti savo ekonomiką, ieškoti naujų prekybos partnerių, tačiau iki šiol vis dar išlikusi pagrindinė problema – priklausomybė nuo kai kurių Rusijos teikiamų žaliavų.

Lietuva pradėjo plėsti rinką Europoje ir už jos ribų, šalies ūkis tapo atviresnis. 1991 m. prasidėjo Lietuvos ūkio išėjimas iš rublio zonos. Į apyvartą buvo išleisti laikinieji pinigai ir parengta pirmoji ekonomikos ir socialinės sferos pertvarkymo programa. Reformų planas buvo rengiamas kartu su Pasaulio banko ir Tarptautinio valiutos fondo specialistais. Palaiptiesniui planinė ekonomika buvo keičiama rinkos ekonomika. Pradėjo galioti rinkos dėsniai: privačių įmonių atsiradimas, konkurencija, laisvas kapitalo judėjimas ir laisva prekyba. Teko uždaryti nekonkurencingas įmones: „Kuro aparatūros gamyklą“ Vilniuje, „Ekraną“ Panevėžyje. Po kelerių metų reformų Lietuvos ekonomika prasidėjo sparčiai augti – atsirado užsienio investuotojų, susikūrė stambių vietinių kompanijų, nebeturinčių šaknų sovietinėse gamyklose. 2003 m. Lietuvos ekonomikos augimas buvo sparčiausias rytų Europoje. Lietuva pritraukė daug naujų, perspektyvių investicijų. Pradėjo vystytis mobiliojo ryšio, interneto tinklai ten, kur jų nebuvo visai arba daugumai buvo neprieinami.

2008 m. prasidėjusi pasaulinė ekonomikos krizė neaplenkė ir Lietuvos – sprogo nekilnojamojo turto burbulas, smuko gamyba, bankrutavo daug įmonių. Kai kurie skuboti Vyriausybės sprendimai apsunkino daugelio žmonių gyvenimą, sumažino ištisų ūkio sektorių gyvybingumą. Dėl šios priežasties išaugo nedarbas, daugelis nusivylusių ir išėities nematančių žmonių emigravo. Slopstant pasaulinei ekonomikos krizei, vėl pradėjo augti užsienio prekybos apimtys. Eksportas judėjo daugiausia dviem kryptimis – Europos Sąjungos (ES) ir Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS). NVS rinka išlieka perspektyvi, nes šioje ekonominėje erdvėje Lietuvos žemės ūkio ir pramonės produkcija nuo seno vertinama ir turi didžiulę paklausą.

2010 m. Lietuvos ūkis ėmė atsigausti. Didėja ekonomikos aktyvumas, ūkį pradeda palankiai veikti auganti vidaus paklausa.

Pagal Juozą Zagorskį „Lietuvos geografija“; „Visuotinę lietuvių enciklopediją“

2. Parašykite, kokių padarinių Lietuvos ūkui turėjo Lenkijos ir Lietuvos valstybės padalijimas ir Rusijos okupacija.

7.1 Lietuvos ūkio plėtros sąlygos

? 3. Kokių struktūrinių pokyčių Lietuvoje įvyko tarpukariu? Kokie pramonės centrai tuo metu buvo svarbiausi?

? 4. Kodėl atkūrus nepriklausomybę Lietuvos ūkis ir socialinis gyvenimas buvo pertvarkomas taip, kad atitiktų demokratinės visuomenės ir laisvosios rinkos ekonomikos keliamus reikalavimus?

? 5. 1992 m. Lietuva tapo Tarptautinio valiutos fondo ir Pasaulio banko, 2001 m. – Pasaulio prekybos organizacijos, 2004 m. – Europos Sąjungos nare, 2015 m. įstojo į euro zoną. Lietuvos ūkio plėtros tempai buvo vieni sparčiausių Europoje. Kas lėmė tokią sparčią ūkio kaitą?

? 6. Pasidomėkite dabartiniu Lietuvos ūkiu. Kokius matote pokyčius?

